

Η φιλαρχία των δήθεν εναρέτων

/ [Γνώμες](#)

- **Γράφει ο Απόστολος Νικολαΐδης, Ομ. Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, Πρόεδρος Ινστιτούτου «Άγιος Μάξιμος ο Γραικός»**

Αυτή η ιδιάζουσα μορφή φιλαρχίας εντάσσεται στα «εκ δεξιών κλέπτειν», όπως γράφουν οι Πατέρες της Εκκλησίας. Συνιστά μορφή της εκ δεξιών επίθεσης και εξαπάτησης των δαιμόνων, πολύ πιο επικίνδυνη από τις εξ αριστερών επιθέσεις τους. Σ' αυτήν οδηγούνται όσοι α) δεν διαθέτουν αληθινή θεογνωσία, β) αγνοούν το βάθος και το πλάτος του ορθόδοξου χριστιανικού ήθους, που απαγορεύει ρητά την κρίση, την σύγκριση, την αυτοπροβολή, γ) έχουν λαθεμένη άποψη περί αρετής, μη θεωρώντας ότι πρόκειται για την αποβολή της κακίας και όχι για κάτι που υπερβαίνει τη δυνατότητα του αμαρτάνειν, δ) νομίζουν ότι είναι ενάρετοι στηριζόμενοι σε εξωτερικά τυπολατρικά χαρακτηριστικά αρετής, ε) αρνούνται την αυτοκριτική, στερούμενοι τη δυνατότητα αυτογνωσίας, και επιδίδονται μόνο στην κριτική των άλλων.

Η φιλαρχία των δήθεν ενάρετων προκύπτει από τη στροφή του ενδιαφέροντός τους στους αμαρτωλούς, την ταύτισή τους με τα αμαρτήματά τους, τον στιγματισμό και την καταδίκη τους, την άρνηση συγχώρεσης και αποκατάστασης,

την σύγκρισή τους με τους εκείνους και την επιμέτρηση της οικείας αρετής. Ως χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρουμε τη στάση των Καθαρών έναντι των μη Καθαρών στην Εκκλησία της Καρχηδόνας, οι αρνούνταν να δεχθούν στους κόλπους της Εκκλησίας τους λεγόμενους πεπτωκότες, αυτούς δηλαδή που ενέδωσαν κατά το μαρτύριο και κατόπιν μετανόησαν. Ωστόσο, στην ορθόδοξη παράδοση γίνεται σαφής διάκριση μεταξύ της αμαρτίας και του αμαρτωλού. Προς την αμαρτία προτείνεται μίσος, αποστροφή και καταδίκη, προς τους αμαρτωλούς αγάπη, στοργή και συγχώρηση. Η ταύτιση προκαλεί μίσος και καταδίκη του αμαρτωλού από τη μια μεριά και συμπάθεια προς την αμαρτία από την άλλη.

Η λογική και το ήθος της διάκρισης μεταξύ των αμαρτωλών και των αμαρτημάτων τους ξεκινά με το λόγο και την πράξη του Χριστού, ο οποίος συναναστρέφεται και συντρώνει με στιγματισμένους της εποχής, όπως οι πόρνες και οι τελώνες, θεραπεύει αμαρτωλούς, συγχωράει τους σταυρωτές του, απορρίπτοντας όμως τα πεπραγμένα τους.

Ωστόσο, θα μπορούσε κάποιος να αντιτάξει ότι ο ίδιος ο Χριστός εμφανίζεται να καταδικάζει τους Γραμματείς και Φαρισαίους με συγκεκριμένους χαρακτηρισμούς, δίνοντας την εντύπωση ότι δεν τους διακρίνει από τις πράξεις τους. Πρόκειται για κάποια αντίφαση, για μια εξαίρεση από τη γενικότερη στάση του απέναντι στους αμαρτωλούς ή πρέπει να το ερμηνεύσουμε διαφορετικά; Ισχύει μάλλον το δεύτερο: Επειδή οι αντιφάσεις, οι κρίσεις και οι καταδίκες δεν είναι συμβατές με την αναμαρτησία του Θεανθρώπου, μπορούμε εδώ να υποθέσουμε ότι πρόκειται για ταυτίσεις με υποκείμενο όχι το Χριστό, που τις διαπιστώνει, αλλά με τους ίδιους. Είναι αυτό που συμβαίνει με όσους επιλέγουν την κόλαση ή τον παράδεισο, όπου δεν κολάζονται ή δεν επιβραβεύονται απλώς οι επιλογές αλλά και τα πρόσωπα. Η διάκριση για την οποία έγινε λόγος έχει περισσότερο έναν ηθικό και ποιμαντικό χαρακτήρα, ενταγμένη στη βασική αρχή ότι κανείς δεν έχει δικαίωμα να κρίνει ουδένα και ότι η αγάπη κρύβει και δεν φανερώνει τα λάθη των άλλων.

Αυτό ακριβώς είναι και το μεγάλο εμπόδιο για την απόρριψη και την καταδίκη των άλλων. Ο γνήσιος και αυθεντικός άνθρωπος του Θεού στρέφει όλο το ενδιαφέρον στα δικά του λάθη, αποφεύγοντας συστηματικά και συνειδητά την παρατήρηση των αλλότριων λαθών, πολύ δε περισσότερο τη σύγκριση με τις δικές του επιτυχίες, έχοντας την πεποίθηση ότι αυτές δεν ανήκουν στον ίδιο αλλά στο Θεό. Έτσι η συνήθης πρακτική έγκειται στην απόκρυψη των ξένων παραπτωμάτων και την άδοση και ανυπόκριτη φανέρωση των οικείων. Στην κατάκριση λοιπόν οδηγείται αυτός που έχει μεγάλη ιδέα για τον εαυτό του και την τάση να δικαιολογεί τα δικά του λάθη, έλεγε ο όσιος Παΐσιος ο Αγιορείτης[1]. Όποιος όμως δικαιολογεί τα λάθη των άλλων, αυτός αποφεύγει και να τους κατακρίνει[2]. Η

κρίση και κατάκριση των άλλων είναι άδικη γιατί είναι εξωτερική και επιφανειακή. Έτσι εξηγείται ο λόγος του Χριστού: «Μη κρίνετε κατ' ὄψιν, ἀλλά τήνδικαίαν κρίσιν κρίνετε»[3].

Οι άγιοι δεν κοιτάζουν πίσω ή δίπλα τους για να δουν πόσο υπερέχουν στην αρετή αλλά μπροστά, αναλογιζόμενοι πόσο απέχουν ακόμη από τους μπροστινούς ή από το σημείο που θα έπρεπε να φθάσουν οι ίδιοι. Έτσι εξηγείται η ευκολία με την οποία κρίνουν εαυτούς ως τους έσχατους των ανθρώπων, όπως ο Απόστολος Παύλος που δεν θεωρεί τον εαυτό του απλώς έσχατο αλλά και έκτρωμα[4]. Όταν δε περνά σε συγκρίσεις προς τους λοιπούς αποστόλους[5] δεν το κάνει για να αναδείξει την ανωτερότητά του αλλά για να βεβαιώσει την ισότητα στο κοινό αποστολικό έργο.

Προς την αντίθετη κατεύθυνση κινείται η επίδειξη αρετών, η οποία απομακρύνει από την πίστη και την αληθινή αρετή, ενώ προσκολλά κάποιον στην τυπολατρία[6]. Πρόκειται για την ασθένεια του φαρισαϊσμού που προκαλεί ναυάγιο μέσα στο ίδιο το λιμάνι[7]. Ο φαρισαϊσμός εμποδίζει τον άνθρωπο να ζήσει εσωτερικά την πίστη και εξαντλείται στα εξωτερικά της σημεία, τα οποία στηρίζονται συνήθως σε πιστή εφαρμογή νόμων και εντολών.

Ο φαρισαϊσμός συνδέεται κυρίως με τον τρόπο που δηλώνεται η ευσέβεια στον Ιουδαϊσμό και επικρίνεται δριμύτατα από τον Θεάνθρωπο Χριστό. Οι Φαρισαίοι αποτελούσαν μέλη μιας ιουδαϊκής αίρεσης με κύρια χαρακτηριστικά στην πιστότητα στο Νόμο και τον θρησκευτικό ζήλο. Ο Χριστός εξαίρει το ζήλο τους[8], το ενδιαφέρον για την καθαρότητα και την τελειότητα[9], επικρίνει όμως αφενός τη διεκδίκηση δικαιωμάτων έναντι του Θεού λόγω της αυστηρής τήρησης των εντολών του[10] και αφετέρου την αποστροφή τους απέναντι στους παράνομους, θεμελιωμένη στη δική τους νομιμοφροσύνη[11]. Σ' αυτή τους τη στάση αποδεικνύονται υποκριτές, γιατί δίνουν σημασία στα επουσιώδη και παραβλέπουν τα ουσιώδη, μοιάζοντας με σοβατισμένους τάφους, καθώς τους χαρακτηρίζει ο Θεάνθρωπος Χριστός[12].

Ωστόσο ο φαρισαϊσμός από σημείο σύγκρουσης και διαφοροποίησης Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού μετατράπηκε σε σημείο συνάντησης, αφού η ίδια ασθένεια παρατηρείται και επικρίνεται και στη χριστιανική ζωή στο βαθμό που σ' αυτή έχει εισχωρήσει ο νομικισμός, ο οποίος επιτρέπει την επιδεικτική επιμέτρηση και περιφορά της αρετής, στοχεύοντας όχι μόνο στην αυτοδιαφήμιση αλλά και στην καταδίκη των άλλων που τη στερούνται. Στην περίπτωση αυτή ο φαρισαίος αποδεικνύεται ηθικά πολύ κατώτερος από αυτούς που κατακρίνει και απορρίπτει, καθώς γράφει ο ιερός Χρυσόστομος[13].

Η φιλαρχία των δήθεν ενάρετων αναδεικνύεται ακόμη και μέσα από τον τρόπο άσκησης συγκεκριμένων αρετών, όπως για παράδειγμα η ταπείνωση και η ελεημοσύνη. Πρόκειται, κατά τον όσιο Παΐσιο τον Αγιορείτη, για μια εκ δεξιών άσκηση της φιλαρχίας, που στηρίζεται στην κρυφή υπερηφάνεια των «πνευματικών» κυρίως ανθρώπων, οι οποίοι την κρύβουν κάτω από τα εξωτερικά σχήματα ταπείνωσης και ευλάβειας[14].

Ενδιαφέρουσα είναι η διάκριση μεταξύ της ακούσιας και της εκούσιας ταπείνωσης, που κάνει ο Ισαάκ ο Σύρος[15], υπογραμμίζοντας ότι φίλαρχη είναι μόνο η ακούσια και ουδέποτε η εκούσια. Όποιος διαθέτει την εκούσια μπορεί να διαχειριστεί σωστά και την ακούσια. Ο εκούσια ταπεινός σμικρύνει τον εαυτό του έναντι όλων των ανθρώπων, ενώ ο ακούσια θα ήθελε, αν μπορούσε, να κυριαρχεί σε όλους.

Ως προς την ελεημοσύνη, η φανερή και επιδεικτική ελεημοσύνη, αυτή που συνοδεύεται από την κενοδοξία, δεν είναι τίποτε άλλο παρά ένας τρόπος άσκησης πνευματικής εξουσίας όχι μόνο στους ελεούμενους αλλά και τους παριστάμενους θεατές. Ο ιερός Χρυσόστομος υπογραμμίζει ότι οι άνθρωποι πρώτα θέλουν να άρχουν και κατόπιν επιχειρούν να ευεργετούν σε αντίθεση προς το Θεό που πάντα αρχίζει με τις ευεργεσίες[16].

Αντίθετα προς τα παραπάνω οι άγιοι της Εκκλησίας και οι αληθινά ενάρετοι όχι μόνο δεν φανερώνουν τις αρετές τους αλλά κάνουν ό,τι μπορούν για να τις κρύψουν. Γι' αυτό το λόγο τα συναξάρια των αγίων ελάχιστα αναφέρουν από όσα εκείνοι βίωναν μυστικά, γιατί, καθώς γράφει ο όσιος Παΐσιος ο Αγιορείτης, δεν ήταν ανόητοι να νοθεύουν την αρετή τους με την ανθρωπαρέσκεια[17]. Εξάλλου, οι άγιοι δεν έκαναν το λάθος να θεωρούν τους εαυτούς τους ενάρετους επειδή έμαθαν απλώς κάποια εξωτερικά γνωρίσματα των αρετών και συμμορφώνονταν προς αυτά, ώστε να φαίνονται ενάρετοι. Για παράδειγμα, είναι άλλο να σιωπά κάποιος για να φαίνεται ότι κατέχει την αρετή της σιωπής, ενώ μέσα του φλυαρεί ασταμάτητα με τους λογισμούς, και άλλο να σιωπά επειδή δεν θέλει να πληγώνει τους άλλους[18].

Με όρους μεσότητας, είναι καλύτερα να βρίσκεται κάποιος στην έλλειψη αρετής παρά στην παραίσθηση ύπαρξής της, που εντοπίζεται και στις υπερβολές, οι οποίες χαρακτηρίζονται από το σύνολο σχεδόν των ασκητών ως δαιμονιώδεις, επειδή εδώ βρίσκει πρόσφορο έδαφος η εκ δεξιών επίθεση των δαιμόνων. Έτσι, ενώ η αίσθηση της έλλειψης αρετής μπορεί λόγω των συνεπειών της να οδηγήσει στην απόκτησή της (βλ. την περίπτωση του ασώτου), η ψευδαίσθηση και παραίσθησή της παγιώνει την ψευδαίσθηση της αναμαρτησίας και οδηγεί τους δήθεν ενάρετους εκτός της Βασιλείας (βλ. την τύχη του μεγάλου γιου της

Παραβολής του ασώτου).

Παραπομπές:

[1] ΙΕΡΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ», ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Λόγοι Ε΄, Πάθη και αρετές, Σουρωτή Θεσσαλονίκης 2006, σ. 101.

[2] Στο ίδιο, σ. 111.

[3] Ιωάν. 7, 24.

[4] Α΄ Κορ. 15, 8.

[5] Βλ. Β΄ Κορ. 11, 23 εξ. Και Α΄ Κορ. 9, 1 εξ.

[6] Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εις Ματθ. 73, 2, PG 58, 675.

[7] ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, Τω ρητώ « Είτε προφάσει...» 2, PG 51, 311.

[8] Ματθ. 23, 15.

[9] Ματθ. 5, 20.

[10] Ματθ. 20, 1-15.

[11] Λουκ. 18, 11 εξ.

[12] Ματθ. 23, 27.

[13] Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εις Γέν. 5,5, PG 53, 53.

[14] ΙΕΡΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ», ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Λόγοι Ε΄, Πάθη και αρετές, σ. 65.

[15] ΙΣΑΑΚ ΤΟΥ ΣΥΡΟΥ, Τα ευρεθέντα ασκητικά, Λόγος Ε΄, Θεσσαλονίκη 1977, σ. 28.

[16] Ι. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ, Εις Ψαλμ. 113, ΕΠΕ 6, 480.

[17] ΙΕΡΟΥ ΗΣΥΧΑΣΤΗΡΙΟΥ «ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ», ΓΕΡΟΝΤΟΣ ΠΑΪΣΙΟΥ ΑΓΙΟΡΕΙΤΟΥ, Λόγοι Ε΄, Πάθη και αρετές, σ. 158.

[18] Στο ίδιο, σ. 159.

Πηγή: pemptousia.gr